

KÖZMŰVELŐDÉS.

Az erdélyi római kath. irodalmi társulat heti közlönye.

Megjelenik minden szombaton — A társulat minden rendű tagjai a lapot tagdíjajukért kapják. — Nenntagok részére előfizetési díj: egészévre 4 frt, félévre 2 frt, negyedévre 1 frt

Ugy a lap szellemi részét illető cikkek, mint az előfizetési pénzek a „Közművelődés” szerkesztőségének Gyulafehérvára a várba küldendők.

Az emberi lélek.

Bölcsészeti értekezés.

Irta: Szabó István

kath. főgymn. tanár, főnöveldei aligazgató.

D) Az öntudat.

(Folytatás.)

A lelkiállapotok minden egyes embernél sajátos alakban jelennek meg; a testi és lelki állapotok e sajátosságok, melynél fogva még az egymáshoz leginkább hasonló is egymástól elütnek, teszi az embert e g y - é n - é (individuum).

Az ember szerzett képzeit magáénak tekinti és azokat é n - jére vonatkoztatja. Ez mindenesetre csak úgy történhetik meg, ha már é n - jéről is képzetrel, tudattal bír. Az é n képzet később a többi képzetek központja lesz, s így kifejlődik a s z e m é l y e s s é g t u d a t a. Ekkor az é n képzet már a többiek felett uralomra jut, mit úgy lehet kifejezni é n - é n v a g y o k. A gyermek míg erre nem emelkedik, magáról mindig a harmadik személyben beszél, pl. Laczikának kell; mi arra mutat, hogy magát a kultárgyaktól meg tudja különböztetni ugyan, de még nem jutott önszemélyének tudatára. Ez ott kezdődik, mikor a harmadik személyt elsőre változtatja. Az öntudat legmagosabb fokot akkor ér el, midőn önmagában két é n t v e s z é s z r e. (Duplicität der Ichheit) a testi és szellemi é n t. Ez utóbbira minden lelki tevékenységünk visszavezethető.

Az öntudat kifejlődésére nevelés kívántatik. „Az ember csak nevelés által lesz emberé”, mondja Fichte és példák mutatják, hogy daczára képességeinek, nevelés nélkül az állatok körében marad. Ez azonban mit sem bizonyít ellenünk, mert a nevelés képes felemelni, míg az állatot nem.

Az öntudatnak különböző világossági fokozatai vannak. H o m á l y o s a gyermekben, szenderben, részegségben, indulatos állapotban; e g é s z é n e l h o m á l y o s u l: mély álomban, ájulásban és némely be-

tegségben. V i l á g o s ébrenlétkor főképp, midőn figyelmét önmagára s tevékenységeire fordítja.

Az öntudat egy tükör, melyben a lélek önmagát és tevékenységét meglátja; egy gyúpont, hol az egész lelki életnek számai összetalálkoznak, hogy ott egyetemlegesen annál könnyebben felismerhetők legyenek.

Az öntudat, mint már tényálladék, megzáfíthatlan bizonyíték a lélek anyagtalansága és egyszerűsége mellett. Az öntudat ugyanis attól függ, hogy mi gondolkodva önmagunkra figyelünk. A gondolkodás e működésében az ember önmagához fordul vissza, önmagát fogja fel s önmaga által az alapul szolgáló alanyt. Már ha az ember csupán érzéki lény volna és gondolkodó tevékenysége csupán a test életszerves működése volna, akkor az ily önmagára való figyelmet gondolni sem lehetne. Az érzék észre veszi, hogy érez, de annak tökéletes önmagára való figyelése, melyben magát és érzését tudja, már nem lehetséges. Csupán magát az emlékezést, a mint azt az érzéki érzetnél észre vesszük, sem vagyunk képesek megfejteni, ha fel nem vesszünk egy saját érző életelvet, mely az anyagtól különbözik. Ha már olyan tökéletes reflexióról van szó, minő az öntudatnál fordul elő, úgy ezt anyagi alapból még kevésbbé tudjuk megmagyarázni; mert az anyagnak minden hatása magán kívül van, magára nem tudja figyelmét fordítani s önmagában elmélyedni nem képes. Ezért az újabb materialisták az öntudatot olyannak jelentették ki, a melyet felfogni és megmagyarázni lehetetlen; a kik ezt megkísérették, csak tarthatatlan hypothesisokkal tudtak önmagukon segíteni.

Ilyenek a modern sensualisták, kik minden ismeretünket a tapasztalásból keletkeztetik; pl. Virchow és Vogt nyíltan bevallják, hogy az ők elvök szerint az öntudat megfoghatatlan és megfejthetlen.

Czolbe az agy körforma mozgásából próbálta megfejteni, de e kísérlet is szerencsétlenül járt. (Stöck I. 408 lap.)

Epen ezért a logikai következetesség kérélelhetlenül kényszerít, hogy az emberben elfogadjunk egy alapot, melyből az öntudat tényeit meg lehessen fejteni; mert csupán szervi tevékenységből nem lehet megmagyarázni, ez bizonyos. Tehát az emberben el kell fo-

gadni egy magosabb alapelvet, mely nem anyag; ebből kell az öntudatot megfejteni. És mivel az öntudat tevékenységen nyugszik, az önmagára figyelő gondolkodás tevékenységén, tevékenység pedig működő alany nélkül nincs: ugy azon anyagtalán alapot, melyből az öntudatot megfejtiük, önmagában létező lénynek kell gondolni. Az öntudat kényszerít tehát annak elfogadására, hogy van bennünk egy anyagtalán egyszeri lény: ezt nevezzük léleknek.

De nemcsak az öntudat, mint tényálladék késztet e következtetésre, hanem más bizonyítékot is szolgáltat a lélek mellett. Az öntudat fentartja a mi személyes azonosságunkat. Mi tudjuk önmagunkról, hogy most is ugyanazon személy vagyunk, a kik ez előtt voltunk, s hogy személyiségünkre vonatkozólag bennünk a legkisebb változás sem történt. Az bizonyos a szervi élettanból, hogy testünk folyton lényeges változás alatt van s ezen változásnál fogva teljességgel nem az lényegében, mi az előtt volt. Az egy alak marad meg alapvonásaiban. De ez a lényegét nem érinti. Ha a materialisták állítása szerint csupán testből állanánk, ugy a személyes azonosságról nem beszélhetnénk, s így az öntudat bennünk a mint van egy megfoghatlan és megoldhatlan talány lenne. A szerényes azonosság, mint öntudatunk mutatja, abban bírja alapját, hogy bennünk a testen kívül van egy más alapelv is, mely lényeges változás alá nem esik, hanem csak módosul legfennebb, s azért mindig az marad. Ez újból csak azon feltét alatt lehet, hogy az alapelv anyagtalán egyszerű lény. Ezt az emberről okvetlenül el kell fogadni. Ezen alapelvet léleknek hívjuk.

Ha végre lelki tevékenységünk alapja nem más volna, mint az agy, akkor egészen megfejthetlen maradna: mikép tud öntudatunk nekünk tényálladékot szolgáltatni, melyekből egy anyagtalán egyszerű lény létre következtesünk önmagunkban? Ellenkezőleg az öntudatnak minden tényeivel, melyeket nekünk mutat, az agyra kellene utasítani, a hol egész lelki életünk alapját és hordnokát bírja. A gondolat, hogy bennünk van anyagtalán, az agytól különböző lélek, nem keletkezhetett volna. De mindezekről épen az ellenkező áll. A tények, melyeket nekünk az öntudat nyújt, a mint láttuk, arra utasítanak, hogy nem az agyat, hanem ennél sokkal nagyobbat fogadjuk el: egy anyagtalán lelkét.

(Folyt. köv.)

A rendőri kihágásokról szóló büntető törvénykönyv (1879. XI. czikk) két szakasza *)

E hó elején lépett életbe az új büntető törvény a büntényekről és kihágásokról. Aggodalommal nézünk

*) Ezen cikket szerző engedelmével egész terjedelmében átvesszük az „Új Magyar Sion”-ból hogy különösen a lelkészre szóló papságnak némi magán tájékoztatást nyújtsunk ezen nagy fontosságú ügyben. Szerk.

a jövő elé, félve, hogy rendezett viszonyok helyett zavart fog előidézni, s a valódi bűn helyett sujtani fogja a kötelességi hívséget, vagy legalább is meg nem érdemlett zaklatásoknak egy ország jóléte és fölvirágoztatása érdekében tett munkálkodások miatt minden esetre elismerést igénylő osztályát.

Különösen két szakasz aggaszt minket: a kihágásokról szóló törvény 53. és 60. §§. Az előbbi az interconfessionális viszonyokra vonatkozik, az utóbbi az az anyakönyvvezetőket fenyegeti. Mindkettő szövege határozatlan, magának ellenmondó, melynek értelme kizárólag a bíró felfogásától függ, elanynyira, hogy maga az igazságügyminiszter, hivatalosan felszólítva sem volt képes a törvény valódi értelmét megmagyarázni, hanem kénytelen volt a nála felvilágosítást kereső püspöki kart, a bírói gyakorlatról várando törvénymagyarázatra utalni. Igen szépen köszönjük a miniszter ur szíves gondoskodását a haza javára legtöbb áldozatot hozó, legtöbbet fáradozó, legnagyobb adót fizető osztálya iránt. Most már tudjuk, hányadán vagyunk a büntető törvénykönyvvel s majd ha annyian megannyian közülünk három-három hónapra becslatunk, s anynyiszor meganynyiszor a 200 — 300 frtnyi pénzbírságot megfizették, azt is fogjuk tudni, mit neveznek abban rendőri kihágásnak.

Igy állván a dolgok, tisztelt paptársaink talán szívesen veendnek néhány igénytelen megjegyzést azon két §-ról, melynek szövege, Damocles kard gyanánt lebeg édes mindnyájunk feje fölött.

I. Az 53. §. így szól: „A ki életkorának tizennyolczadik évét még be nem töltött kiskoru egyént az 1868. LIII. t. cz. rendelkezése ellenére más vallásfelekezetbe fölvesz: két hónapig terjedhető elzárással és háromszáz forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő“.

A büntetés elég súlyos. Egynémely paptársunk egész jövedelmét ki fogja meríteni. Illő volna a törvény ily kemény szigorával szemben legalább tudnunk, mi az specifice, a mit a törvény tilt? Miután a szakminiszter ur sem tudja, mi sem mondhatjuk meg. De miután minket a törvény rendelkezése mégis közelebből érdekel, mint a miniszter urat, próbálkozzunk a donoi jósálatot megfejteni.

A törvény azt sujtja, „ki életkorának tizennyolczadik évét még be nem töltött kiskoru egyént az 1868. évi LIII. t. cz. rendelkezése ellenére más vallásfelekezetbe fölvesz.“ A büntetendő cselekmény nyilván a más vallásfelekezetbe való fölvetelből áll. Ki követi az el? Az-e, ki azt idézett törvény értelmében más vallásfelekezetbe tartozandó egyént megkeresztel? vagy az, ki őt más vallásfelekezet anyakönyvébe bevezeti? vagy az, ki őt megbérmálja, vagy első sz. gyónás-és áldozáshoz előkészíti, illetve ezen szentségeket neki kiszolgáltatja? általán vele oly vallási cselekményeket végez, melyek az illető vallásfelekezetet más felekezet-től megkülömböztetik, s ehhez képest a felekezeti hitvallás tényleges letevését magában foglalják? Avagy talán az, ki tőle a hitvallást nyilván és ünnepélyesen

az egyházi gyülekezet jelenlétében elfogadja? Vagy az, ki valakit az 1868. évi LIII. t. cz. rendelte ünnepélyességek megtartásával saját felekezetébe felvesz?

Ime a törvény öt arczu sphynxe! Legjobb lesz vizsgáljuk még sorba mind az ötöt.

1. Az 53. §. értelmében büntetendő kihágást követ-e el azon lelkész, ki oly gyermeket, mely az 1868. LIII. t. cz. értelmében más vallásban nevelendő, megkeresztel? Véleményünk az, hogy nem.

Indokaink a következők. Hazánkban minden bevett keresztény vallásfelekezetet vallja a keresztséget: vallja egyszermind, hogy szükség esetén mindenki keresztelhet, s a keresztség, bárki által szolgáltatott is ki, egyaránt érvényes.

Nincsen katolikus, kálvinista, látheranus keresztység oly értelemben, hogy a ki azt felveszi, az által tagjává avattnak fel valamely speczialis ker. vallásfelekezetnek. „Egy a hit, mond szent Pál apostol, egy a keresztség.” Ha a keresztséget kiszolgáltató egyének hívallása határozná meg a vallásfelekezetet, melyhez a megkereszteltnek tartoznia kell, akkor a zsidó vagy pogány által megkeresztelt ugyan melyik keresztény vallásfelekezethez volna sorolandó? A keresztség ajtó, melyen át bemenet nyílik a keresztény egyházba, az egyetemes egyházba, azon egyházba, melyet Krisztus Urunk alapított, mely nem szolgál pártcélokna, mely nem képez felekezetet, melyhez a többi keresztény vallásfelekezetek hozzátartoznak, bármily gyöngék egyenek is különben azon szálak, melyek ezen hozzátartozóságukat jelölik.

Ezen egyház természetesen nem lehet más, mint a ker. katolikus egyház. Ebből vált ki minden más ker. vallásfelekezet. S azért, ha a keresztség kiszolgáltatása azon tényt jelentené, melyet a törvényhozás büntetendő kihágásnak jelöl: akkor igazán szólva, korának betöltött tizennyolczadik éve előtt csak azon kiskoru egyéneket volna szabad megkeresztelni, kik az 1868. évi LIII. t. cz. értelmében katolikus nevelésben részesítendők. A katolikus egyház lévén ugyan is kizárólag Krisztus egyetemes egyháza, minden megkeresztelt, bárkitől nyerte is legyen a keresztséget, — volt az legyen katolikus vagy protestans, zsidó, mohamedán vagy pogány — a kiszolgáltató keresztség által mindig és kizárólag a katolikus egyház tagjává avatattik fel s mindaddig az is marad, míg attól saját szabad akaratóból származó elhatározással ki nem lép s valamely ker. felekezethez nem csatlakozik. Ezt magok a protestánsok is elismerik az által, hogy az érettkoru gyermekeket confirmálják. Ezen confirmatio náluk természetfeletti segílyt nem nyújt a confirmálnak, mint nálunk a bérmálás, azért szentségi jelleggel nem is bír s tulajdonkép más jelentősége nincs is, mint minővel jár a felekezeti hitvallás letétele s ennek megfelelőleg a vallásfelekezetbe való felvétel.

Egyébként bármint fogjuk fel a dolgot, abban hazánkban minden ker. vallásfelekezetet egyetért, hogy a nálunk kiszolgáltató keresztség egyaránt érvényes tehát nem képez oly ismérvet, melyen a felekezeti kü-

lönség alapulna. Ha keresztények vagyunk, kell hogy bizonyos dolgokban meg egyezzzünk: kell bizonyos vallási cselekedeteknek léteznök, melyekre nézve a keresztény felekezetek közt nincsen eltérés. Ilyen bizonyára a keresztség azért a keresztség megkülönböztető jelül szolgál keresztény és nem keresztény (pogány, zsidó, mohamedán) közt, de a keresztényt kereszténytől nem különbözteti meg: ennél fogva nem is tekinthető oly vallási ténykedésnek, mely az átlépést és ennek megfelelőleg a fölvetelt közvetítené egyik keresztény vallásfelekezetből a másikba. És minthogy az 1868. évi LIII. t. cz. a keresztény vallásfelekezetek és nem a keresztény és nem keresztény vallások egymásközi viszonyait rendez: egy életkorának 18. évét még be nem töltött kiskoru egyének megkeresztelése a büntető törvénykönyv feltevése szerint kihágást semmi esetben sem foglalhat magában, még akkor sem, ha azon gyermek más törvények, illetve rendeletek alapján (talán mivel zsidó szüléktől származik) nem keresztény vallásban volna nevelendő.

2. De a kereszteltnek az anyakönyvbe való beírása sem jelent anynyit, mint valakit az illető vallásfelekezetbe az 1868. LIII. t. cz. ellenére felvenni. Az anyakönyvbe való beiratás sem több, sem kevesebb, mint megörökítése azon ténynek és azon tény körülményeinek, hogy Péter vagy Pál megkereszteltetett: tehát keresztény és nem, pogány vagy zsidó, vagy mohamedán. Valamint azon körülmény, hogy ki által kereszteltetett meg, ugy azon körülmény is, hogy milyen matrikába iratott be valaki, nem praejudicál a törvény azon rendeletének, hogy a vegyes házasságból származó gyermekek minő vallást kövessenek. A gyermek azon korban, midőn nálunk megkereszteltetik, egyáltalán nem képes semminemű vallást követni. Tehát a törvény rendelkezése sem foghat helyet reá nézve. A mi vele történik, az, egyház hite alapján megkereszteltetvén, kereszténynyé lesz. A hozzátartozóságot valamely speczialis vallásfelekezethez a nevelés, a professió adja meg.

3. Bérmálás, gyónás vagy áldozásban részesít, illetve vele bizonyos, valamely vallásfelekezetnek sajátos vallási cselekményeket végez, azt az 1868. évi LIII. t. cz. ellenére azon vallásfelekezetbe fölveszi. Itt vallásgyakorlatról és nem a vallásfelekezetbe való fölvetelről van már szó. Valaki illetékesen vagy illetéketlenül gyakorolhat bizonyos vallási cselekményeket, illetve végezhet vagy végeztethet valakivel vallási gyakorlatokat: de mindig különbséget kell tennünk a vallásgyakorlata és a vallásfelekezetbe való felvétel között. Az 53. §. nem tiltja az idegen, illetve az 1868. LIII. t. cz. ellenére való vallásgyakorlatot, hanem az ezen törvény ellenére való felvételt valamely vallásfelekezetbe.

4. A hitvallásnak nyilvános professiója által való fölvetelt valamely egyházi felekezet közösségébe már inkább volnánk hajlandók oly ténykedésnek elismerni melyre a kihágásokról szóló büntető törvény 53. §-a reá illik, anynyival is inkább, minthogy ezen professio

a legszorosabban összszefügg az illető vallásfelekezethez való felvétellel s ha nem is mondható avval azonosnak, mindenesetre a végből hajtatik végre, hogy a fölvételt, vagy mint szokás mondani, áttérést egyházilag ünne pélyessé tegye.

5. Mindazonáltal véleményünk szerint az 53. §-szigor alá csak azon lelkész eshetik, ki oly kiskorú egyént, kinek az 1868. LIII. t. cz. megszabja vallási hozzátartozását, s melyen mit sem változtat azon körülmény, hogy ki által lett megkeresztelve, vagy milyen anyakönyvbe iratott be legelőször a megkereszteltetésnek ténye, a törvény ezen rendelkezése alól olyképen akarna vagy megkísértené kivonni, hogy az általa eszközölt fölvétel legalább a külső formalitásokra nézve az ez iránt fennálló törvényeknek megfelelően. Interconfessionális viszonyainkat az 1868. LIII. t. cz. rendezi. Abban kettő van meghatározva a jelen ügyet illetőleg: először meg van határozva, mily vallást köteles az állam rendelete szerint minden állampolgár születésétől egész élete 18. évének betöltéséig követni, vagyis mászóval: valahányszor jogi szempontból kérdés tárgyává tételik egy ily állampolgárnak vallása arra nézve sem a szülők, sem az illető egyének, sem senkinek a világon szabad választás nem engedtetik, hanem az illető abba a rubrikába sorolandó, hová őt az állami törvényhozás helyezte. Ez az egész. Azt, hogy meggyőződése is az állam ezen rendelkezésének megfelelően, a törvény valérint nem követeli, úgy nem is követelheti. Tizenyolc .dik évén tu' mindenkinek szabadságában áll jogi szempontból, vagyis a törvény előtt birandó jogerővel is önkényt megválasztani azon vallásfelekezetet, mely egyéni meggyőződésének megfelel. Hogy azonban ezen választásnak jogi következményei legyenek, illetve az általa választott vallásfelekezet jogai ban az állami törvénykezés foruma előtt részesnek ítéltessék, s az elhagyott vallásfelekezet hitelvei s a régi viszonyból származó kötelezettségei a világi törvény foruma előtt reá nézve megszűnteknek, semmiben sem kötelezőknek tekintessenek: kell hogy magát az áttérésre vonatkozólag az 1868. LIII. tv. cikkben előirt formalitásoknak alávesse. És ez a második, mit e helyütt az idézett interconfessionális törvényből figyelembe kell vennünk. Ismerjük ezen formalitásokat. A áttérni kívánó létszer köteles tanuk jelenlétében saját lelkésze előtt megjelenni s áttérési szándékát előtte kinyilvánítani s erről kiállított bizonyítványokat azon vallásfelekezet lelkészenél, melyhez fölvétetni kíván, előmutatni. Az idézett törvény 7. §-a értelmében a bizonyítványok fölmutatásával az új egyház lelkésze előtt, az átmenet be van fejezve. Az országban divó törvények értelmében tehát a fölvétel valamely vallásfelekezetbe nem áll sem több, sem kevesebből, mint a jelentkezési bizonyítványok felmutatásából, illetve azoknak az illetékes lelkész által elfogadásából.

E szerint az 53. szakasz büntetése alá csakis azon lelkész eshetik, ki egy életkorának 18. évét még be nem töltött s azért polgárjogi következményekkel bíró vallásváltoztatásra fel nem jogosított egyént, az 1868.

LIII. t.-cikkben megállapított s polgárjogi következményeket szülő módon, saját egyháza kebelébe tagul felvenni megkísértené.

Főindokunk a törvény ilyenmü magyarázatára az, hogy miután az 1878. törvényhozás nem ad ezen szónak „fölvész“ valami különös, eddigelé törvényeinkben elő nem fordult értelmet, állania kell azon értelemnek, melyet az áttérésről szóló s annak módozatait meghatározó törvény ezen szó synonymájának („az átmenet befejeztetett“) kölcsönöz.

II. Az anyakönyvvezetőket illető, vagyis a 60. §, így hangzik: „Egy hónapig terjedhető elzárással és háromszáz forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő azon anyakönyvvezető: 1) ki az állam törvényei szerint érvényes házasságból született gyermeket — noha e körülményt tudta — az anyakönyvbe mint az állam törvényei szerint törvényest be nem jegyzi, vagy viszont a törvénytelen gyermeket törvényesnek jegyzi be; 2) a ki azon esetben, ha az anyakönyvben törvénytelen születésének bejegyzett gyermek az illetékes hatóság által jogerejűleg törvényes születésének nyilvánított, a hatóságnak azon meghagyását, hogy a törvényessé nyilvánítást vagy törvényesítést az anyakönyvbe bejegyezze, nem teljesíti.“

Ezen szakaszra röviden következőket kell megjegyeznünk: Különös, az állam törvényei szerint érvényes házasságról beszélni ott, hol az államnak házassági törvénye nincs. Hazánkban kizárólag egyházi házasság létezik, mely az egyes vallásfelekezetekre nézve azoknak kánoni törvényei által van szabályozva. A házasságra vonatkozó állami törvények csakis a házasság mellékkörülményeit, esetleg polgárjogi akadályait stb. érintik, de annak lényegére, érvényességére semmi befolyással sincsenek. Hazánkban az az érvényes házasság, mely az illető vallásfelekezetek kánoni törvényei értelmében kötöttetett. Tehát nem létezhetik házasság mely államilag érvényes, egyházilag nem; s azért az egyházi anyakönyvvezetők sem jöhetnek soha azon helyzetbe, hogy a házasság állami és egyházi érvénye közt kelljen megkülönböztetést tenniök, kivéve, ha a törvényhozók a jelen §-ban már az 1873. évi február 27-ki határozattal elvben elfogadott s így kilátásba helyezett polgári házasság biztosításáról előre kívántak volna gondoskodni.

Van ugyan hazánkban egy különös fajtája a házasságnak, melyről senki sem tudja, hogy tulajdonkép micsoda, mert magok az állami törvényhozás által elismert és illetékesnek tartott bíróságok is majd törvényes házasságnak, majd vétkes concubinatusnak nyilvánítják. Ha az állami törvényhozás felfogása szerint független ítéletet akarunk róluk mondani, azt kell állítanunk, hogy mindkettő: házasság is, concubinatus is az egyik félre nézve érvényes házasság, a másikra nézve vétkes concubinatus.

Legott példákából ki fog tűnni, hogy igazam van. Egy apostata pap nőül vesz egy cath. nőt. Miután a vallásváltoztatásról szóló törvény 8. §. értelmében az áttértek áttérése utáni minden cselekvényei azon egy-

TÁRCZA.

A hontalanok.

— Korrajz. —

IV.

(Folytatás.)

ház tanái szerint ítélendők meg, melybe áttért, s az általa elhagyott egyház elvei reá nézve semmiben sem kötelezők: ezen házassága úgy az általa választott új vallásfelekezeti elvei, mint ennek folytán az állam törvényei értelmében reá nézve érvényes leend. Nem úgy a kath. nőre vonatkozólag. A vegyes házassági válóperokról szóló 1869. XLVIII. törvényczikkben világosan ki van mondva, hogy mindegyik félre nézve — tehát a jelen esetben az apostatált pap kath. nevére nézve is — egyedül saját illetékes bíróságának — mely az 1868. LIV. tcz. 22. §-a szerint a Szentszék — az illető fél saját hitelvei — tehát a kath. kánonjog — alapján hozott jogerejű ítélete kötelező. Az iránt, gondolom, nem foroghat fenn nézeteltérés, hogy a jelen esetben milyen ítéletet hozna a kath. Szentszék.

De a kath. Szentszék ezen ítélete egyszersmind az állam ítélete. Az állam a mint törvényesnek elismeri az apostata pap házasságát, ép úgy kénytelen saját törvényei alapján törvénytelennek elismerni az apostata pap kath. feleségét. És én nem képzelhetek magamnak oly esetet, hogy valamely országban büntetést rónának az állam törvényeinek megtartására. A 60. §. I. pontjának, tehát a jelen körülmények közt sem értelme, sem jelentősége nincsen. A gyermeket, melyek „se fü se fa” házasságból erednek, a törvényesség szempontjából szintén az interconfessionalis törvény rendelkezése alá esnek, mely azt rendeli, hogy azok nemök szerint szüleik vallását követik, mi anynyit tesz, hogy a vallási viszonyból származó polgári jogaik a nem szerint szüleik hitelvei szerint ítélendők meg. A jelen esetben a fiúk mint törvényesek volnának bevezetendők, a leányok mint törvénytelenek. A büntető törvénykönyv 60. §-ának 1. §-a pontja tehát csakis azon esetben jöhetne alkalmazásba, ha a fiúk a kath. lelkész által kereszteltetvén, általa mint törvénytelenek vezetettének a kereszteltetke anyakönyvébe, vagy ha a leányok protestáns egyházba vitetvén keresztvizre, az ottani lelkész őket mint törvényeseket írná be. Ezen eset azonban remélhetőleg nem fog előfordulni, mert ha megkíséretnék, szabadságában állana a kath. lelkésznek az ilyen keresztiséget, mint zaklatására irányuló kérelmet megtagadni.

Egyébként úgy ezen mint a második pontra nézve legbiztosabban fognak t. paptársaink eljárni, ha magukat szorosan azon utasításokhoz tartandják, melyeket a ft. egyházi hatóságok erre vonatkozólag hozzájuk intézni jónak látandnak. Szerény észrevételeinkkel csak a helyzetet kívántuk némileg megvilágítani, egyszersmind közbe közbe egy-egy érvt, megjegyzést beleszöni, mely hivatva lehetne talán helylyel-közzel védelmükre. vagy fölmerülhető esetekben legalább az eszmék tisztázására szolgálni.

Rajner Lajos.

Lajos nyugtalanul járt föl s le a szobában, s olykor az ablakon aggodalmasan nézvé ki, azt áruia el, hogy tudomása van a mai napnak e kastélyt illető me-renyletéről.

A hold épen most bontakozott ki egy kis homályból, s annak fényénél jól észre vehető, hogy a fák árnyékával más gyanus alakok is vegyülnek.

Viszszatért beteg atyjához s mondá:

— Roszul sejtettél atyám, a te poraid sem pihenhetnek e helyen. A pokol tervet kovácsol ellenünk s talán egy percz mulva az elátkozottak sötét serege fog a jámborok lelkére vadászatot tartani s lángból font nyelvével e kastély fölemésztesére kiöltöni.

— Mit beszélsz? kérdé gyenge hangon a beteg.

— Életünkre törnek. A hold szendén világít, je-rünk mentsük meg magunkat.

— Irgalom Istene! . . . kiáltá az öreg s alétan rogyott vissza a vánkosra, melyről föl akart emelkedni.

A szükség kétszeres erőt kölcsönöz lelkünknek és testünknek.

Egy pillanat nem mult el, s Dergő alélt állapotban Lajos karjai közt, más pillanatban az udvaron álló kocsin Margit karjai közt volt.

Margit helyzetét le nem lehet írni. Egy atyával kellett futni, kiről azt sem tudta, él-e vagy csak lelkének porhüvelyét ölelik karjai.

Néma fájdalommal engedte át magát sorsának.

Férje a kastélyból néhány értékeesebb tárgyat még kihozott s a kocsi hátulso részében elhelyezett. Nejéhez egy pár biztató szót intézett, azután a kocsihoz fordulván, kiáltá: hajts!

A kocsi két cseléd-től kisérve, lassan haladott ki a kapun s a sűrű erdőben csakhamar eltűnt.

Kálmándi Lajos most legszebb hadi öltönyét vette magára, oldalára izmos kardját kötötte, derékövébe két hatalmas pisztolyt szurt s legjobb paripájára pattanván, egy középori lovag alakjával, deli termettel emelt fővel s a nemes harag villámaintól szikrázó arccal várta a támadást.

A cselédség félénken akart kereket oldani; de ő vezényelni kezdett: eddig én védelmeztelek titeket s jóllétemet megosztottam veletek, most hűtlenül el akartok hagyni a veszélyben? Fegyvert, kitől mint lehet, kezetekbe!!

Alig mondotta ki e szavakat, s a keleti részen nagy dördülés esett, a kökerítés kapui szüvedtek, de nem engedtek a kalandorok ütéseinek. Most nagy lárma közt puska-röppanás hallatszott. Kálmándi arra te-

kint, a lövőt a fal tetején észreveszi, czéloz s egy ot romba test nehéz zuhanással hull alá a fal mellett.

Ujra puskalövés, újra dördülések, a falakon ujjab alakok jelenkeznek. Kálmándi elszántan küzd, a cselédség is tartja magát: a támadók közül is többen vérükben fekszenek, a falakon nem lehet áthatni, a kaput nem lehet feltörni, csak iszonyu káromlás tölti be a levegőt.

A külsők azonban nem tágitnak semmit. Egyik a másik után mász föl a falakra: ha egyik kifárad a kapuk dörgetésében, a másik veszi át szerepét: ha egyik sebet kap, a másik bőszyűltebben esik a munkának. Harcz benn, harcz künn, de győzni nem lehet.

E perczben egy „jaj” szó ütközék Kálmándi füleibe. Egyik cseléd a tulsó oldalról jövő golyótól találva öszszerogyott. Ennek láttára többen megfutamodnak. Kálmándi dühösen harczol, de már vége! A nyugati részen füstgomolyt vett észre s iszonyu ordítást hallott. Sikerült az amott támadóknak a kastélyt fölgyujtani s a falakon bemászni.

Az ördög tehát győzött; legyen pokoli diadala — mondá elkeseredetten Kálmándi — s azzal a vad ordítózáskoz közt nohanó rabló csécselékre heves lövéseket tevén, paripájával a hátsó kapun maga is sebesen elrobogott.

Midőn az öreg Dergővel K i s v á r felé menekülő nejét beérte, s a hold szende világánál visszatekintett, az egész kastély lángban uszott. Egy köny esett ki szeméből, mely tüköre volt a miatti benső fájdalomnak, hogy azon hely, melynek családi boldogsága színteréül kell vala szolgálni, a pokol tüzhelyévé lett, hol a gonoszak fütik magokat.

(Vége köv.)

Kisebb közlemények.

— Főmagasságu Haynald Lajos Bibornok-Érsek ur — mint a „Magyar Koronának” írják — már a múlt év október havában a lyceumi prodirector urhoz felszólítást intézett, hogy a theol. tanárokkal egyetemben azon módozatokról értekezzen, melyek segélyével aquinói szent Tamás bölcseletét körülményeinkhez képest papnövédekkel alaposan megismerni lehet. E tanácskozmány végeredménye, mely főpásztori helybenhagyásnak örvendett, következő pontokban nyilatkozik: a) szent Tamás egész bölcselete az érseki lyceumban a theologiai négy év lefolyása alatt a legjobb szerzők Commentariusai mellett előadatik; b) minden hétben háromszor tartatik előadás; c) az előadás fél óráig tart; d) a theol. tanárok felváltva egy már előre meghatározott szakasz bizonyos ideig való előadására kötelezék magukat; e) az előadás ezen iskolai év második felében, azaz 1880. február elején kezdődik.

Ő Eminentijája ez évi január 17-ről tudositá suffraganeus püspökeit is a kérdéses ügyről, kik nem késték helyeslő viszontnyilatkozatukkal hozzájárulásu-

kat szívélyesen kifejezni. Így a nagymélt. csanádi püspök ez év január 26 án kelt levelében írja, hogy noha már az előbbi évekbén rendes philosophiai tanfolyamot a papnövédek számára beállított, ezt azonban a mostani igényekhez alkalmazólag a jövő iskolai évre megváltoztatandja.

Az erdélyi püspök ő nagyméltósága ez évi február 3 án kijelenté, hogy a kalocsai philosophiai tanrendszert egyelőre elfogadja, s egyszersmind igéri, hogy mihelyt a körülmények megengedik, a thomistika cára azonnal külön rendes tanszék felállításáról lesz egyházmegyéjében gondoskodva, mely célra előlegesen tizezer forint alapítványt tett.

Nem különben nyilatkozik a nagyváradi nagymélt. püspök ur is válaszában, melyet 1880. január 20. főmagasságu Bibornok urunkhoz intézett.

A suffraganeus püspök urak nyilatkozata annak idején bejelentve is voltak a bécsi főmagasságu Pronuntius ő Eminentijájának.

— Felhívás a pápa segélyezésére. — A pápa ő szentsége segélyezését előmozdító egyetemes egylet felhívása így szól:

Katholikusok! Midőn tíz év előtt a bitorló olasz kormány a római pápát teljes függetlenségének megőrzése végett magától az isteni gondviseléstől részériszabott és hosszú évszázadok során keresztül szentesített birtokaitól megfosztotta, az egész katholikus világ hite és a szentszék iránti ragaszkodásának oly csodálatraméltó bizonyítékaival lépett fel, hogy efelletti álmélgodásukat magok szent hitünk leghatározottabb ellenségei sem titkolhatták el.

Igaz, hogy az olasz kormány nem késétt a pápának kárpótlás fejében, és pedig törvény útján, némi sírlány évijáradékot megajánlani; de a pápa ezen ajánlatot méltóságának lealacsonyítása nélkül nem fogadhatta el; de nem fogadhatta azt el másodsor annak a jövőre nézve kiható bizonytalansága miatt sem; mert tekintve a parlamentarizmus kormányközegek változandóságát, idő folytával könnyen megeshetik vala, hogy a megajánlott évijáradék ugyanazon uton, melyen meg lett szavazva, szintén ismét meg is tagadtathatott volna.

Tudta és látta ezt a kath. világ, és azért azonnai példátlan buzgalommal sietett nem csak a gazdag az ő feleslegéből, hanem a szegény is az ő nélkülözhetlen szükségeseiből szentséges atyánk fenntartásához járulni, mint egy ösztönszerűleg érezvén mindenki, hogy ha az egész családnak vesztét latni nem akarja, mulhatlanul tartozik a család fejének és közös atyának eltartásáról gondoskodni.

És ezen segélynyujtási buzgalom, mely akkor önkényt oly csodálatraméltó mérvben nyilatkozott, ma már, tekintve a pápának épen ellenségei által okozott tágasabb körű kiadásait, minden jólelkű katholikusnak szoros es elődázhatlan kötelességévé válik. Mert itt nem a pápának személyes szükségseiről, ki a legfrugalisabb életű levén, igen kevéssel megelégszik, hanem igenis azon költekezésekről van szó, melyeket az

egész világon szétszórt katolikus intézetek fenntartása, jelesen pedig Rómában az iskolák elvilágiásítása által veszélyeztetett ifjúságnak katolikus nevelése igénybe vesznek, hacsak nem akarjuk, hogy a megvesztegetett korszellem következtében minden vallás-erkölcseles oktatás nélkül felnevelt jövő nemzedék inkább állatokhoz, mint Isten képére teremtett emberekhez legyen hasonlónak.

Ezeket kívül mily tetemes összegeket igényel a külföldi uralkodók székhelyein hitelesített ugynevezett pápai nuntiusoknak, az egész világon bámulást gerjesztő önmegtágadással működő hitküldéreknek vagyis missionariusoknak, végre a Rómában székelő, — de az egész katolikus világnak vallásügyeit elintéző hivataloknak eltartása és élelmezése, azt csak az tudhatja, a ki ezen ügyek kezelési módjába közelebbről van beavatva.

Ehhez járul a katolikus sajtóügy is a jó és üdős könyvek terjesztése, — hogy ezek által a végtelen szabadosság folytán az egész világot előzőnlő istentelen művek lelki halált okozó hatása nemikép ellensúlyoztassék.

Végre ott vannak a pokolszülte irigység folytán minden életfenntartó eszközeiktől megfosztott mindkét nembeli szerzetesek ezrei; ott a különféle csapások által véginségre jutott szerencsétlenek milliói, kikről lehetetlen, hogy a pápa, mint az egész emberiség-istenről kirendelt atyja, szánakozó szívét és segílyt nyújtó jobbát visszatartsa.

És mindezen kötelességszülte, vagy irgalmassági ösztön parancsolta kiadások fedezésére a pápa ezental csak azon feltétel alatt lesz képesítve, hogy ha az egész katolikus világ őt alamiznaszerű filléreivel támogatni fogja.

Hogy pedig ezen fiúi szeretet által kötelességünk ké vált segélyezés bizonyos és meghatározott módon történhessék, szükségesnek találtattott egy egyetemes és az egész világra kiterjesztendő társulatnak rendszerítése, melynek főhelye és középpontja Róma leendő a következő czim alatt; A pápa segélyezésére szövetkezett egyetemes egyelet; tagjai pedig először római működő tagok azután pedig az egész világon szétszórt katolikus hívek közül hozzájáruló, csatlakozó tagok nevezete alatt fognak megjelölni azok, kik kötelezendik magukat ezen célra naponkint félkrajczárnyi azaz havonkint tizenöt krajczárnyi segélypénzzel járulni.

Katolikusok! Az áldozat, mely töletek kívántatik, a lehető legcsekélyebb: félkrajczár naponkint! Adjátok pedig azt annak, kit mindnyájan közös atyánknak tisztelünk. Kell-e ennél szebb, s lehet-e ennél üdösebb áldozat? Hiszen ezzel nem csak a pápát magát, hanem az egész emberiséget segélyezzük, midőn a hitünk fenntartását, kór- és árvaházak gyámolítását, a szükölködő egyházközségek ápolását s végre minden néven nevezendő jótékony intézeteink felvirágzását előmozdítjuk. Mi több: mi magunk vagyunk azok, kik ezen áldozatunk gyümölcsseit egykor élvezni fogjuk;

mert nem e Isten maga mondotta: hogy minden adományt, melyet egynek az ő szegényei közül nyújtunk, úgy tekinti, mintha neki magának adtuk volna, minél inkább fogja ő tehát adományunkat méltányolni, ha azt saját földi helyettesének nyújtottuk.

Róma, augusztus 1880.

Az egyetemes egyelet
elnöke és főtanácsa.

Irodalom.

— A brassói rom. kath. főgymn. értesítője az 1878-ik tanévről. „Vizsgálatok az újabb mértan köréből” czimű Mally Nándor által írt értekezéssel nyílik meg.

A tanártestület 12 tagból állott, kik közül 3 egyházi és 9 világi, ez utóbbiak közül k. b. 7-en tankepesítették. Egy tanári állomás az alapok elégtelensége miatt még eddig a tantestület által helyettesítették.

A tananyag a fennálló tanterv értelmében kezeltetett, melyet az értesítőben a használt tankönyvek s az írásbeli dolgozatoknak jegyzéke követ.

Ezek után: „Adatok a tanoda életéből” czimű rész következik, melyben az igazgatónak évnnyitó és évrő igen kedélyes beszéde, három okleveles tanár kinevezése emelhető ki; továbbá az is, hogy az ifjúság úgy anyagilag, mint szellemileg sikerült hangversenyt rendezett.

A tanári könyvtár leginkább ajándékozás, de vétel útján is szaporodott; nagyobb gyarapodást mutat vétel útján az ifjúsági könyvtár és a természettani szertár.

Tandíjt á 5 frt 2 félévre 49, 1 félévre 6, á 2. frt 50 krt 2 félévre 103 és 1 félévre 8 tanuló fizetett, mely összesen 1105 frtot tett ki, 5 tanuló felmentetett.

Évvégi értesítő nyomatására is fizetnek az ifjak díjt, a mi nagyon helyes intézkedés, ha már értesítőt csakugyan nyomtatni s azt az ifjúság közt kiosztani kell. Begyűlt összesen 109 frt 67 kr.

Összesen beiratkozott 167 tanuló, év végéig maradt 152; rom. kath. volt 115, a többi az erdélyi összes vallásfelekezetek között oszolt meg, s magyarul az összes közül csak egy nem tudott. Legtöbb tanulót (66) a kereskedő-osztály adott, kevesebbet az értelmiségi (60), még kevesebbet a földmives s ennél is kevesebbet a személyes szolgálatot tevő osztály. 63 tanuló helybeli volt, 14 brassói, 37 háromszéki és 14 csikmegyei, a többi Maros-Torda-, Kolozs-, Udvarhely-, Fogyas-, Kis- és Nagy-Küküllő-, Szeben-, Alsófehér-, Hunyad-, Abauj-, Arad-, Heves-, Szabolcs-, Szilágy-, Pest- és Vasmegeye. Alsó-Ausztria és Stájerország között oszlik meg.

Ösztöndíjas volt állami alaplól 6 és magánalaplól 4 tanuló.

Érettségizett a felvett tanulók közül 1 dicséretes eredménnyel és 7 egyszerűen, pótérettségit tett egy s magán érettségi vizsgálatot ismét 1 tanuló.

Említésre méltó még, hogy a tandij az V. osztálytól felfelé 10 frt, lefelé pedig 5 frt, mihez még 50 krt fizet kiki az évvégi értesítő nyomtatására és 25 krt ifjusági könyvtárra.

— Fölhívás ily című pályanyertes mű megrendelésére: A kulturharcz és a római pápa tévmentessége a lelkiismeret és állam szempontjából. Írta Sullay István, a „Szabadelvűség, Szabadság és Vallás” szerzője.

Századunk nagy lelkesedéssel, az esz, tudomány és műveltség minden erővel ragadta meg a haladás és fölvilágosodás valamennyi eszközeit, hogy valahára tényné váljék Herdernek eme száz éves jóslata: „Valamint a pogányok templomai elpusztulva állanak, úgy fognak egykoron romokban heverni mindazon ol-tárok, melyeken bálvány szállásol.” E célra irányzott munkádkadhatlan munkásságával és ehhez kötött vérmes reményeivel azonban még ma sem áll kellő arányban a kivívott siker; az ó- és középkor számos bálványa porba hullott ugyan szelleme előtt, de mások, ujak támadtak, melyek nem kövekből vagy fákból, hanem téves, ferde, hazug eszmékből alakítottak. Ezen új bálványok, habár gunyt és vakmerő játékot üznek a modern haladással és felvilágosodással, mert győzhetetlen olympszülöttekként meredeznek az ég felé, fájdalom, mégis sok, igen sok imádóra találnak.

Jelen pályanyertes munkának célja egy ilyen újabb keletű, fenti czimben megjelölt és korunkra talán mindennél veszélyesebb bálványt leálcázni és a művelt magyar közönségnek több oldalról bemutatni.

Bővebb tájékozásul álljon itt tartalma:

I. Első rész. Igaz-e, hogy a római pápa tévmentessége zsarnokság?

II. A római pápa tévmentessége.

III. Lelkiismeret és tévmentesség.

IV. Második rész. Igaz-e, hogy a római pápa tévmentessége megváltoztatta az állam eddigi álláspontját az egyház irányában?

I. A vád.

II. Tévmentes pápa és egyház.

III. Tévmentes pápa és állam.

IV. A pápák államveszélyes nyilatkozatai.

V. A pápák államveszélyes cselekedetei.

Az egész munka szept. hó 1-én, 32 lven, egy kötetben, csinos kiállításban fog megjelenni.

Ára 3 frt o. é. Megrendelhető (legcélzszerűbben postautalvánnyal) alólírott nál, Domaházán, u. p. Zabar, Gömörmegyében.

Iz példány után egy tiszteletpéldánnyal szolgálók; a 3 frt beküldőinek pedig bérmentve küldöm a munkát.

Végül köztudomásra hozom, hogy „Szabadság, egyenlőség, testvériség” és „Szabadelvűség, szabadság

és vallás” című pályanyertes munkáim második kiadásából még néhány példánnyal rendelkezem. Az elsőnek ára 1 frt 20 kr., a másíknak 2 frt.; mind a három együtt 6 frt o. é.

Kelt Domaházán, aug. hó 15-én 1880.

Sullay István,
egrimagyeyi áldozár, domaházi lelkész.

A napi események köréből.

— Az 1880. i. iskolai év megnyitása alkalmából a helybeli tanítézetek ifjusága és tanszemélyzete részvéte mellett sept. 5 én tartatott meg az ünnepélyes „Veni Sancte.” A szent misét mélt. L ó n h a r t Ferencz cz. püspök és nagyprépost ur tartotta, tartama alatt a papnövendékek négyes kara énekelt, a végén pedig Weisz József lyc. tanár szónokolt. Mise után a tanítézetek ifjusága előtt a törlények felolvastattak s alkalmi intelme mellett a tanév megnyitásával járó ténykedések történtek.

Kinevezések. Sántha János cs.komlyói gymn. tanár M.-Igenbe lelkésznek, Kovács Gyárfás nagyboldogaszonyi segédlelkész Csik-Somlyóra gymn. tanárnak neveztetett ki. Nagy István Gy.-Fehérvárról Csik-Somlyóra gymn. tanárnak és finöveldei aligazgatónak, Szabó István Csik-Somlyóról Gy.-Fehérvárra gymn. tanárnak és finöveldei aligazgatónak helyeztetett át. Továbbá Pálfi Mózes nyugalomba lépven, Pásztor György Gyimesről Szentháromságra, Flori József sz. udvarhelyi segédlelkész Gyimesre, Opra Lajos Nyujtódtról Karácsonfalvára, Hendl Ede Boiczáról Abrudbányára, Steiniczter Ede n-szebeni segédlelkész Boiczára lelkészeknek, — Fejér Endre új áldozár Sz-Udvarhelyre, Bajna Ferencz új áldozár Csik-Nagyboldog-Asszonyra, Máté József új áldozár Nyujtódtra, Tamás Dávid új áldozár Bereczkbe, Pál Antal új áldozár Csik Szent Györgyre segéd lelkészeknek, Bálint Lajos új áldozár püspöki irodai iktatónak neveztettek ki; végül Balázs János Tordáról Kolozsvárra, Balog Lajos Barótról Nagy-Kászonba segédlelkézi minőségben áthelyeztetven, segédlelkészeknek Tordára Tamási Áron, Barótra Kis Dénes új áldozárok kineveztetettek.

— Vajda-Hunyad várát a vallás és közoktatásügyi miniszter egy megtalmazottja a jövő héten átveszi a pénzügyminiszteriumtól. A mint tudva van, korábbi években nagy összegek fordítottak e nagyszerű várak restaurálására. Eleinte az volt tervezve, hogy a vár egy nagyszerű királyi lakká alakíttassék át ö Felsége számára; miután azonban a terv kivitele még igen tetemes összegeket venne igénybe, s ezenkívül az is kiderült, hogy az ottani helyi viszonyok e célznak nem felelnek meg egészen, a közoktatásügyi miniszter most már elhatározta, hogy Vajda-Hunyadot csupán mint műemléket fogja föntartani.

K i a d j a: Az erdélyi rom. k th. irodalmi társulat. Szerkesztő-bizottság. Felelős szerkesztő: BIRÓ BÉLA.

Szerkesztőtársak. BALOGH IGNÁCZ, CSERNI BÉLA, CSISZÉR JÁNOS, DR. TÓDOR JÓZSEF.

Nyomatott Kláger B-nál, a püsp. lyc. gyorsajtóján Gyulafehérvárrt.